

סכום הכתובה בימינו

תנובה למאמרו של הרב יואל בן נון (צ'הרי ד')

ברצוני להתייחס **בקצרה** לכמה נקודות במאמרו של הרב יואל בן נון שליטי"א העוסק בחישוב סכום הכתובה בימינו (צ'הרי ד' עמ' 57-60), למרות שניתן היה להאריך בדברים גם בנקודות אחרות שהובאו בו.

הרב יואל טוען שחישוב ערך הכתובה המקובל, כמו גם חישובים הלכתיים אחרים, מושתת על טעויות, הסכומים שנקבו אותם הפוסקים ועל פיהם נוהגים בדורות האחרונים הם חסרי משמעות, והם מהווים זלזול בתקנת הכתובה, מעוררים לעג אצל בני הזוג ואורחיהם, מהווים פגיעה בשכל הישר ובכבודה של תורה, ועוד ועוד.

אחת הטענות שהעלה היתה, שכיוון שכל תקנת הכתובה באה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הרי כפי שיעור הכתובה בזמננו איבדה תקנת חז"ל ממשמעותה. והנה, מצד הסברא אפשר להסכים להערה זו; אך יש לזכור שבדרך כלל, אף שיש לתקנה זו או אחרת של חז"ל טעם מסויים – אחרי שחז"ל תיקנו אותה והגדירו אותה, אין אנו מתחשבים יותר בטעם התקנה, אלא אנו מתייחסים אליה כפי שהוגדרה בפי חז"ל. יש לכך דוגמאות רבות, הן לקולא והן לחומרא, ואזכיר רק אחת: לדעת רוב הפוסקים אין חיוב לטבול כלי פלסטיק שניקנו מגוי כיוון שאינם בגדר התקנה, אע"פ שיש מקום לחייב אותם טבילה לפי טעם התקנה.

יתירה מזו: בענייננו כתב הרמ"א (אה"ע סו, ג):

בזה"ז במדינות אלו שאין מגרשין בעל כרחא של אשה משום חרם רבנו גרשום, היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה; אבל אין המנהג כן, ואין לשנות.

וכן דעת כל הפוסקים, שתקנת הכתובה תקיפה בימינו אע"פ שהטעם בטל. כך שהעניין הוא בדיוק הפוך: אחרי חרם דרבנו גרשום אין כבר שום משמעות כמעט לתקנת הכתובה של

חז"ל, וכל חישוב הסכומים "שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה" אינו רלוונטי לחלוטין; שהרי הבעל אינו יכול לגרשה כלל בניגוד לדעתה, ועל בני הזוג יהיה מוטל להגיע להסכם כלשהו, שבלעדיו אי אפשר להתגרש. ונשארה רק תקנת חז"ל, שהחתן יתחייב בסכום מסויים; ואותה יש לקיים כמאמרה.

אמנם היה מקום לבית דין בזמננו לתקן תקנה מחודשת של הגדלת הכתובה, במידה והדבר נצרך, וכבר היה דבר מעין זה לפנינו – תקנת הרבנות הראשית בתקופת המנדט. אך גם תקנה זו כבר נשכחה למעשה, ואמנם יש לדון אם באמת יש מקום לתקנה זו, שהרי הרמ"א כתב להיפך, שלדעתו היה מקום להקל לגמרי בכתיבת הכתובה, וא"כ מדוע נלך בכיוון שונה מדעתו ללא שום צורך?

לכן, כיוון שכלל לא ברור שחשוב לכתוב תוספת על הכתובה שהתקינו לנו חז"ל, לענ"ד נראה שאפשר להסתפק בתוספת היזקוקים, כפי תקנת רבתינו לפני דורות רבים. כמובן, אפשר גם להוסיף עליה, אבל אין לראות בענין זה משהו מהותי. את זה ראוי להסביר לבני הזוג. עוד כתב הרב בן נון במאמרו (סוף עמ' 57) שהיות שייתכן שהכלה סמכה בדעתה לקבל סכום יותר גבוה – יתכן שיתברר בסוף שלא היתה כתובה ביניהם כלל! וחזר ולימד זכות שבעילתם לא תהיה בעילת זנות בגלל שבית הדין לא יאפשר גירושין בלי פסק מזונות לאשה. דברים אלו קשה לשומעם, שלפי זה, במקום שבית הדין כן היה מאפשר גירושין בלי פסיקת מזונות לאשה, כפי שהיה מקובל בדורות שעברו – וכן גם בזמנינו לפעמים אין בית הדין פוסק מזונות לאשה מסיבות שונות (אלא רק לילדים, כמו עיקר הדין שאין לגרושה מזונות) – האם נאמר שבעילתם בעילת זנות?! ח"ו לומר כן!

במאמר מופיעה בין השאר התייחסות לערך הפרוטה (עמ' 58 סעי' 3), כאשר הרב יואל מציע להתייחס כשווה פרוטה לפי "המטבע החוקית הקטנה ביותר, או נכון יותר לפי המטבע הקטנה ביותר שניתן לקנות בה דבר מאכל". הרב יואל מביא את זה מסברתו, כשהוא מתבסס על לשון רש"י (בב"מ מד, ב).

לכאורה היה מקום להביא ראיה גדולה לדבריו: יסוד דבריו מופיע כבר בסמ"ע (ח"ו"מ סי' פח ס"ק ב), וז"ל:

וקצת קשה לומר כן דשמינית מפעניק יחשב ממון לקדש בו את האשה ולהיות הדיינים נזקקים לו. ואפ"ל שבימיהן היו הפירות והקניינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות, ולכך היתה הפרוטה חשוב כממון. ולפי"ז בזמננו דאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזעיר, מן הדין הל"ל דאין קידושי אשה סגי בפרוטה ולא פדה"ב בשני זהובים. וצ"ע.

דעת הסמ"ע הובאה בש"ך (יו"ד ריש סי' שה), ומשמעות דבריו היא שהסכים אתו. אך למעשה סברא זו לא התקבלה להלכה. הסכמת האחרונים היא שיש לשער דווקא לפי מידות חז"ל: עיי' ביאור הגר"א (יו"ד סי' שה ס"ק ד, בקטע המתחיל: 'צריך לידע שאין משתנה שיעור הפרוטות וכל המטבעות מימות משה' וכו'); וכן היא דעת פוסקים רבים, עד פוסקי זמננו, כגון: ערוה"ש (חוי"מ קצ, ב):

ודע דפרוטה הוי חשיבות מקום בכל מקום ובכל זמן, דכל שיעורי חז"ל נתקבלו איש מפי איש עד מרע"ה שקיבלה מן הקב"ה מסיני, והרי גם עתה אנו רואים ברוב הישוב שבעד פרוטה יקנו כזית לחם או בצל או מחט וכיו"ב, דלא כיש מי שמפקפק בזה.

וכתב עוד בערוה"ש (אה"ע כז, ג):

וכן יש מי שמפקפק לומר דבזה"ז אין חשיבות בפרוטה כלל, וכבר ביארנו בחוי"מ סי' קצ שחלילה לומר כן וכו'.

וכן פסק גם החזו"א (אה"ע סי' סו ס"ק כ):

אבל מש"כ הסמ"ע, שדין הפרוטה משתנה לפי החשיבות תמוה מאד, שאין השיעור משתנה לעולם, והרי זו היתה דעת רב יוסף קידושין יב שהפרוטה משתנה לפי חשיבותה בדור, ואסיקנא שאינו כן אלא שהפרוטה קצובה בכל דור, וכבר באר כל זה הגר"א סי' שה.

לענ"ד יש להדגיש נקודה זו שלהלכה נפסק בניגוד לסברא שהעלה הרב יואל, כיוון שאחרת לא מצאנו ידינו ורגלינו לא בבית המדרש ולא מחוצה לו, שהרי כולנו (ואני מתאר לעצמי שגם הרב יואל בכלל) פודים מעשר שני בשווה פרוטה, ועם ישראל נותן לפדיון הבן 96 גרם כסף צרוף לפי משקל הפרוטה של חז"ל, וישנן כמובן עוד נפק"מ פחות שכיחות (וכמובן שח"ו לומר על מי שקידש אשה בשווה פרוטה של חז"ל, שאשתו אינה מקודשת!). אני תמה שהרב יואל מצא לנכון להכריע מסברת עצמו בענין הלכתי כה כבד ומשמעותי, בלי לעיין כלל בדעות הפוסקים בנושא ובהשלכות מרחיקות הלכת של דבריו!

ברצוני להעיר עוד (ואני מבקש שלא יובן מדברי שכוונתי ח"ו לקנתר), שכיוון ששאלת חישוב הכתובה כבר התעוררה לפני מאות שנים, ומעולם לא נוצרה תקנה **מחייבת** לשער כתובה לפי מדד ערך המחיה או מדד מקביל, לא היה לכותב להשתמש בלשון "החישוב של ערך הכתובה... מושתת על ארבע טעויות בהבנת המציאות" וכו'; חזקה על גדולי כל הדורות שלפנינו וגדולי דורנו שגם הם ידעו והכירו את המציאות שעליה מורה הרב יואל, והביטוי הזה (כמו גם ביטויים אחרים במאמר) לא היה צריך להיכתב בסגנון זה.